

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

מחלוקות ערכיות בחברה הישראלית

לכיתות ח'–י"ב

מטרות:

- להכיר אירועים היסטוריים במדינת ישראל ששיקפו מחלוקות ערכיות משמעותיות
- לבחון דרכי התמודדות שונות עם מחלוקות ערכיות וקונפליקטים
- לדון במחלוקות ערכיות במדינה דמוקרטית תחת שלטון חוק

מהלך הפעילות:

מחלקים את הקבוצה לארבע קבוצות קטנות.
כל קבוצה תקבל מקרה מבחן שונה בו יוצג אירוע היסטורי מחיי המדינה המשקף דילמה/קונפליקט/מחלוקת ערכית עמוקה. כל קבוצה תקרא את מקרא המבחן שלה ותמלא את השאלות הנלוות.
מומלץ שלכל קבוצה יהיה מנחה שיכיר את המקרה מבחן מראש (מש"צים/מדריכים/הורים).

דיון במליאה:

כל קבוצה תציג בפני המליאה את מקרה המבחן בו עסקה, ותתאר את המחלוקת שעורר האירוע בחברה הישראלית. לאחר כל הצגה יתקיים דיון פתוח על המקרה.

שאלות לדיון:

אילו אמצעים וכלים עומדים לרשותנו כחברה דמוקרטית על מנת להתמודד עם מחלוקות ואי הסכמות?
באיזו מידה המקרים שתוארו רלוונטיים לימינו? מה ניתן ללמוד מהם?

נקודות מרכזיות להדגש בדיון:

הסכסוך השילומים: לאחר אישור ההסכם על ידי הכנסת, הודיע מנחם בגין כי למרות התנגדותו העזה להסכם – המאבק הסתיים. מבחינתו ברגע שהכנסת הכריעה באופן דמוקרטי הסתיים המאבק.

פינוי ימית: בפעם הראשונה התרחש פינוי של ישובים יהודים על בסיס העיקרון של שטחים תמורת שלום. נוצר משבר שבמהלכו התושבים והחיילים מצויים בעימות קשה. אירוע שבמהלכו עולה השאלה: מהן גבולות המחאה הלגיטימית?

מלחמת לבנון: תחילת תופעת הסרבנות.

רצח רבין: שיאו של התהליך בו נחצה באופן בוטה וברור גבול המחאה הלגיטימית בויכוח הציבורי סביב תהליך השלום.

למד"ב: החברה הישראלית מורכבת מקבוצות שונות, זהויות נבדלות וקונפליקטים תמידיים המביאים לפתחה מבחנים קשים ומחלוקות ערכיות מפלגות. עם זאת קיימת מעטפת יציבה השומרת על חוזה: הסכמה על כללי משחק דמוקרטיים, שלטון חוק וציות לו.

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

הסכם השילומים 1951-1952

לא רצח רבין, לא מלחמת יום כיפור ובטח לא ההתנתקות - נקודת השבר הקשה ביותר בתולדות המדינה התרחשה כבר 4 שנים לאחר הקמתה, בויכוח סביב הסכם השילומים.

מערכת היחסים של מדינת ישראל עם גרמניה התאפיינה לכל אורך חייה של המדינה ברגשות עזים וזיכרונות קשים משואת יהודי אירופה. מדינת ישראל, שהוקמה שנים מספר לאחר סיום מלחמת העולם השנייה, שמה לה למטרה להעלות אליה את שרידיה של יהדות אירופה. שנותיה הראשונות של המדינה החלו במלחמה על עצמאותה ובגלי עלייה עצומים של פליטים מאירופה ועולים ממדינות אחרות. שנים בודדות לאחר שהוקמה, כשזיכרון השואה טרי עדיין בלב כל ורבים עדיין מחפשים את קרוביהם, עמדה מדינת ישראל בפני משבר כלכלי עמוק שהוביל את הממשלה לכונן משטר "צנע" (משטר של קיצוב במזון ובמוצרים בסיסיים).

בשנים אלו, האבטלה הייתה גבוהה ביותר (לרוב תושבי המעברות לא הייתה עבודה והמצב בערים לא היה טוב בהרבה) והמדינה נעדרה יתרות מטבע חוץ, שהיו חיוניים לרכישת סחורות בחו"ל. על רקע אירועים אלו, עלה לסדר היום הסכם פיצויים עם גרמניה, אשר נאותה להכיר באחריותה ולשלם כספים כפיצוי על השואה. הסכם זה, אשר נודע כ"הסכם השילומים", הוביל את אזרחי המדינה ואת מנגנוני השלטון אל סף איבוד שליטה. גם כיום, ישנם כאלו הגורסים כי היה זה האירוע הקשה והמשמעותי ביותר בתולדות מדינת ישראל, אשר ערער את יסודות המדינה הצעירה והעמיד בספק את המשכיותה.

עיקרי ההסכם

בבסיסו של הסכם השילומים עמדה התפיסה כי גרמניה, כנושאת באחריות על השואה, תשלם פיצויים על כך למדינת ישראל, כיורשת של הניצולים. גרמניה לא התיימרה לפצות על רצח שישה מיליונים, כי (לא ניתן לקבוע מחיר לכך) ולא על רכוש יהודי מוחרם, כי אם לסייע למדינת ישראל בקליטת העולים, בחלקם הגדול ניצולי שואה עם צרכים מיוחדים (טיפולים רפואיים ונפשיים) ובמתן פיצוי פרטני לניצולי השואה, על הסבל שנגרם להם (סכום חודשי קבוע לכל החיים, שכונה "רנטה", אותו החלה גרמניה לשלם ב-1956).

הדיונים על ההסכם נערכו בין שר החוץ משה שרת והקנצלר המערב גרמני קונרד אדנאואר. תומכי ההסכם, בראשם ראש הממשלה בן גוריון ומפלגתו מפא"י, בחנו את הנושא באופן פרקטי וסברו כי הייתה זו הדרך היחידה להמשיך ולקיים את כלכלת המדינה, ובעיקר - לממן ולתמוך בקליטתם של מאות אלפי נרדפי הנאצים ופליטי השואה. סכום השילומים נקבע לבסוף על שלושה מיליארד מארק גרמני (כ-800 מיליון דולר) למדינת ישראל וכ-450 מיליון מארק אשר שולמו ל"איגוד הארגונים היהודיים בעולם", ואשר יועד לשיקום יהודים בתפוצות. התשלום התפרס על פני 14 שנים, והיווה את החלק המכריע בהכנסות המדינה (בשנת 56, התשלומים מגרמניה היוו כ-87.5% מהכנסות המדינה).

פעולות המחאה

למרות זאת, השיח הציבורי במדינה (ואף בכנסת), היה אולי החריף ביותר בתולדות המדינה. הרגשות העזרים שהתעוררו מעצם הרעיון חצו מפלגות ועדות, והמתנגדים להסכם היו מכל קצוות הקשת הפוליטית – ממפ"ם השמאלנית (אשר רבים מיוצאי הפרטיזנים היו חברים בה) אשר השוו בין התומכים במשא ומתן ליוזנראט (המועצות היהודיות שהקימו הנאצים), דרך מק"י הקומוניסטית שהתנגדה לכל התדיינות עם מדינות קפיטליסטיות ועד חרות הימנית בראשות מנחם בגין, אשר חזר מפרישתו מהחיים הפוליטיים (עליה החליט לאחר מפלתה של מפלגתו בבחירות לכנסת השנייה, עת הצטמצם כוחה של חרות מ-14 ל-8 מנדטים), על מנת לעמוד בראש המאבק כולו ולטעון כי למדינת ישראל אין שום זכות לנהל מגעים בשמם של קורבנות השואה.

המתנגדים טענו כי אסור לחתום על הסכם עם הגרמנים מאחר והדבר עשוי להתפרש כמתן לגיטימציה לאלו שעסקו בהשמדת יהודים רק שנים ספורות לפני כן. נוסף על כך, טענו המתנגדים כי בהסכמה לקחת פיצוי תוכל גרמניה לנקות את מצפונה ולזכות למחילה מהעם היהודי, למרות שהיה מדובר בסכום קטן יחסית לרכוש שנגזל מהיהודים ובוודאי שלא ניתן היה לקבוע תג מחיר על הנזק בנפש.

לקראת הדיון בכנסת, ב-7.1.52, נסגרו לתנועה כל הרחובות הסמוכים. סביב הבניין הוקמו מחסומים וגדרות תיל, וצה"ל הועמד בכוננות על רקע אפשרות של מרד אזרחי נגד הממשלה. העצרת שכונסה ע"י מתנגדי ההסכם משכה אליה 15,000 איש וההתפרעויות שפרצו לאחריה – היו לניסיון המשמעותי ביותר שנעשה בתולדות המדינה במטרה למנוע מהכנסת החלטה דמוקרטית. זו התקבלה לבסוף ברוב של 61 תומכים מול 50 מתנגדים, לא לפני שהתקדמותן של ההתפרעויות לכיוון הכנסת הביאו לפעם הראשונה בתולדותיה של הכנסת להפסקת דיון המליאה שדן בנושא, בעקבות לחץ ההמון שצר עליה.

נאומו של מנחם בגין

למרות פעולות המחאה הרבות שנערכו לפני, תוך כדי ואחרי ההחלטה על ההסכם, נדמה כי נאומו של בגין בהפגנה נגד ההסכם היה לא רק לשיאו של המאבק, אלא לקריאת תיגר של ממש על המשטר הדמוקרטי במדינת ישראל, באופן ובעוצמה שלא חזרו מאז - בגין, שאיבד את אביו בשואה, סרב לכל אפשרות של הידברות עם הגרמנים ונתן דרור למחשבותיו ולרגשותיו. ניכר היה בדבריו השינוי שעבר בו מאז פרשת אלטלנה, עת קרא לאיפוק. הפעם, קרא בגין בגלוי, בפומבי ובמילים מפורשות למרי אזרחי ולמסירת חיים כנגד ההחלטה על אישור ההסכם השילומים:

"בני ירושלים, אזרחי ישראל, הערב עומד לקרות המקרה המחפיר ביותר בתולדות עמנו. בשעה מרה זו נעביר לנגד רוחנו את אבותינו הקדושים, אמהותינו הטבוחות ותינוקותינו שהובלו במיליונים לטבח על-ידי השטן שיצא מתחתית הגיהנום להחריב את שארית עמנו. לא היה אכזר אחד בעולם אשר העיז להגיע למעשה תועבה בממדים כפי שנעשו על-ידי המרצחים הגרמנים. את אבי הזקן, יחד עם חמש-מאות יהודי בריסק, הוציאו אל הנהר וטיבעו שם. נערות תמימות נקברו חיים כשראשיהן למטה. תינוקות נקרעו מזרועות אמהותיהם ונשלחו אלי כבשן ואש. לא הרג בלבד היה כאן, זו הייתה התעללות גסה וברבריות מאין כמוה, מעשה אשר אין מילים בפי אנוש לתאר את עומק הזוועה, שאין לו תקדים בהיסטוריה."

"והנה היום הזה, ארבע שנים לאחר האתחלתא דגאולה, עומד ראש הממשלה העברי ומודיע כי ילך לגרמניה בכדי לקבל כסף, כי ילך בעד בצע כסף למכור את כבוד עם ישראל ולהטיל עליו חרפת עד. ולכן אני אומר לאדון בן-גוריון: לא יהיה משא-ומתן עם גרמניה, על זה אנחנו כולנו מוכנים למסור את נפשנו. ייהרג ובל יעבור. אין קרבן אשר לא נקריב בכדי לסקל מזימה זו. אדון בן-גוריון

צוות הדרכה אלון הגליל ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

העמיד שוטרים, ובידיהם - לפי ידיעות שקיבלנו זה עתה - רימונים וגזים מדמיעים מתוצרת גרמנית, אותם גזים שהחניקו את אבותינו, יש לו בתו-סוהר ומחנות ריכוז... כאשר יריתם בי בתותח, נתתי את הפקודה: לא! היום אתן את הפקודה: כן! אמנם לא תדעו רחמים עלינו, אך זאת הפעם לא נדע רחמים גם כלפיכם, זאת תהיה מלחמה לחיים או למוות. למען השם, עריצים אטומי לב, חוסו על העם הזה, בטרם תיפתח הרעה."

"אותנו לא תכניעו, כי אין כוח בעולם שיכניע את כוח חיילי האצ"ל, היום הזה אני מודיע לכם כי לא תהיו עוד ממשלה יהודית, ולא תהיה לכם הזכות המוסרית בישראל. ממשלה זו, שתפתח במשא-ומתן עם המרצחים משמידי עמנו, תהיה ממשלת זדון שתבסס את שלטונה על כידון ורימון... תאמרו לשוטרים היהודים: גם אתה יהודי, אין לנו אפשרות להסכים לזה. אל תרימו יד, כי אין אנו נלחמים על לחם, איננו נלחמים נגד קיצוב - על נשמת העם וכבוד האומה אנו נלחמים. נרים כולנו יד ונשבע בשם ירושלים, בשם עולי הגרדום, בשם זאב ז'בוטינסקי. באם אשכח חרפת ההשמדה - תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרנה, אם לא אעלה חרפת ההשמדה בראש יגוני. בני ירושלים, למערכה! על כבוד ישראל ועתידו! כה יתן וכה יוסיף אלוקי ישראל!"

עם סיום נאומו, צעד בגין בראש המפגינים אל עבר הכנסת במושב הישן בבית פרומין. ההפגנה עברה לפסים אלימים עת המפגינים החלו לרגום באבנים את החלונות של הבניין כאשר המשטרה מפעילה כוח בכדי למוסס את ההפגנה. לאחר כ-5 שעות של מהומות מול הכנסת, השתלטה המשטרה על המצב תוך שימוש בזרנוקי מים ובגז מדמיע. מאות נעצרו, ומניין הנפגעים נאמד בכ- 200 מפגינים ו-140 שוטרים פצועים.

למרות קבלת ההחלטה לא פסקו פעולות המחאה, ובאוקטובר 1952 נעצר דב שילנסקי בקרבת משרד החוץ. שילנסקי, ניצול שואה שהיה על האלטלנה (ולימים יו"ר הכנסת), נעצר כשבתיקו חבילה של דינמיט. במשפט שנערך לו נטען כי היה חבר במחתרת שפעלה כנגד הסכם השילומים והוא נידון ל-21 חודשי מאסר. במקרה אחר, מעטפת נפץ שנשלחה לקנצלר הגרמני התפוצצה בידי החבלן שטיפל בה והרגה אותו. נטען כי היו אלה יוצאי אצ"ל שביצעו את המעשה אך הדבר מעולם לא הוכח.

למרות שההסכם אושר בכנסת ונחתם לבסוף ב-10.9.52, נדמה כי נאומו של בגין בהפגנה היה לא רק לשיאו של המאבק עצמו, אלא אף ליסודות נאומו מנהיגי הימין בשנים הבאות. נאומו של בגין במליאת הכנסת עצמה, נשמע כאילו נלקח לא מתחילת שנות החמישים, אלא מתחילת שנות ה-80 עם פינוי סיני, מתחילת שנות ה-90 והחתימה על הסכמי אוסלו, או משנת 2005, מימי ההתנגדות לתוכנית ההתנתקות החד-צדדית מרצועת עזה:

"אסיים את דברי במספר פניות. פנייתי הראשונה היא אליך, אדוני בן-גוריון, אני פונה אליך לא כיריב אל יריב - כיריבים תהום בינינו, אין גשר... אני פונה אליך כיהודי ליהודי... לכו אל העם... הרי אין לכם רוב בעניין זה בכנסת. חלק מחברי מפלגתכם מתנגדים... פנייתי השנייה היא אל חברי הכנסת שנבחרו על ידי אזרחי המדינה הערבים... הבחינו בין זכות פורמלית לזכות מוסרית... זהו עניין שלנו, תנו לנו להכריע בכך... פנייתי השלישית היא אל חברי המפלגות הדתיות... הלכתם אל העם בבחירות בשם דת ישראל, בשם תורת ישראל... מה לתורת ישראל ולמשא ומתן עם עמלק... "ומלחמה לה' בעמלק מדור לדור"... הרי אשתקד על גיוסן של בנות דתיות התפלגתם ועל זה לא תהיו מוכנים להשיב לא?" (דברי הכנסת, ישיבה ל"ח, 7.1.52)

מה היו הטיעונים בעד ונגד הסכם השילומים?

מדוע כוחות צבא ומשטרה נערכו לשמור על הכנסת. מה הייתה הסכנה למדינת ישראל?

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

מנחם בגין נואם

בהפגנה נגד ההסכם, כיכר מוגרבי ת"א

אולם מליאת הכנסת, בבית פרומין

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

פינוי ימית

חבל ימית הוא אזור בצפון חצי האי סיני, סביב העיר ימית ולחוף הים התיכון, שהכיל יישובים ישראליים בתקופה שלאחר מלחמת ששת הימים, שבמסגרתה נכבש חצי האי סיני על ידי צה"ל. חבל ימית (שכונה גם פתחת רפיח), הקרוב לתחומי הקו הירוק, היה האזור העיקרי של התיישבות אזרחית ישראלית בסיני. בנוסף לו היו שלושה יישובים ישראלים לאורך מפרץ אילת, ובסיסי צבא היו פזורים ברחבי חצי האי. חבל ימית הוקם כדי ליצור חיץ ישראלי בין רצועת עזה לסיני.

תחילת יישובו של האזור על ידי ישראלים בהקמתן של היאחזויות נח"ל. היישוב הראשון, מושב שדות, קם ב-1971. חמש שנים לפני הקמת העיר ימית עצמה.

בחבל ימית הוקמו ברבות השנים היישובים: ימית, עצמונה, נתיב העשרה, שדות, דקלה, פריאל, פרי גן, תלמי יוסף, אוגדה, ניר אברהם, נאות סיני, חרובית, חצר אדר, סופה, אבשלום, חולית. כן הוקם בחבל ימית שדה התעופה הצבאי איתם.

את המתישבים בחבל ליוותה תחושת חלוציות, של הפרחת חבל ארץ שומם והפיכתו לגן פורח. תחושה זו באה לידי ביטוי ב"המנון חבל ימית":

פה היו החולות הלבנים,
נודדים ועוברים בשריקה,
עד אשר פה הצבנו גבולות למדבר,
ובנינו חומה ירוקה.
-המקור לא ידוע-

בהסכם השלום בין ישראל ומצרים הסכימה מדינת ישראל להחזיר את השליטה בחצי האי סיני לידי מצרים. ממשלת ישראל החליטה לפנות מבתיהם את כל תושבי חבל ימית, ולהרוס את בתיהם עד היסוד.

חלק מתושבי החבל, וכן פעילי ימין ובהם חברי כנסת, סירבו להשלים עם החלטת הפינוי והתבצרו במקום בניסיון למנוע את ה"גזירה" - כדבריהם. עם הבולטים שבמתנגדים נמנה צחי הנגבי שהתבצר על אנדרטת ימית.

במאמצים קשים ביותר (באמצעות כלובים, שרשראות, זרנוקי מים וקצף וכדומה) הצליחו חיילי צה"ל ושוטרי משטרת ישראל לפנות את המתבצרים. מרבית התושבים החקלאיים של האזור עברו לפתחת שלום. כל המבנים נהרסו (למעט בתי הכנסת). האזור נמסר למצרים ב-25 באפריל 1982. המצרים לא ישבו מחדש את האזור, והדיונות כיסו עם השנים את החורבות. מאז הנסיגה הישראלית, הגישה לאזור חבל ימית לשעבר טעונה אישור מצרי מיוחד הניתן לעתים רחוקות. הפינוי מחבל ימית היווה מודל לקראת פינוי גוש קטיף במסגרת תוכנית ההתנתקות בשנת 2005.

מדינת ישראל לא ציינה בשום מקום באופן רשמי את עובדת קיומו בעבר של חבל ארץ מיושב ישראלי בסיני. המקום היחיד בו הוקמה אנדרטה לזכר חבל ימית, היה בישיבת נוה דקלים - ישיבה שהועתקה מימית לגוש קטיף. עם פינוי נווה דקלים במסגרת תוכנית ההתנתקות, פונתה גם הישיבה והיא מוקמת בימים אלו באשדוד. במבנה הישיבה החדש אמורים להיות מוקמות אנדרטאות לציון חבל ימית וגוש קטיף.

מה הייתה המחלוקת בעם?

מה הסכנות שבפניהן עמדה מדינת ישראל והחברה הישראלית?

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

מלחמת לבנון

מלחמת לבנון הראשונה (שמה הרשמי בתחילתה: מבצע שלום הגליל, ובר"ת: שלי"ג) התרחשה בין ישראל לסוריה ולארגוני טרור פלסטיניים שפעלו נגד ישראל בשטח לבנון, על רקע מלחמת האזרחים בלבנון. החלה בהפצצות חיל האוויר הישראלי ב-4 ביוני 1982 כחלק ממבצע ערצב 19, שלאחריהן פלשה ישראל ללבנון ב-6 ביוני, והסתיימה כעבור 3 שנים, ביוני 1985, עם נסיגת כוחות צה"ל מרוב שטחה של לבנון והתייצבותם ברצועת ביטחון צרה לאורך הגבול. לאחר 18 שנים, במאי 2000, החליטה הממשלה על הסגת כוחות צה"ל לקו הגבול הבינלאומי.

מאז נסיגת צה"ל ב-1985 והיערכותו ברצועת הביטחון הייתה מדיניות ישראל שילוב של מהלכי הרתעה נגד מחבלי החזבאללה וניסיונותיו לפגוע במוצבי צה"ל בדרום לבנון, וחתירה לשיתוף פעולה עם אוכלוסיית האזור. צה"ל פעל לשיתוף פעולה עם צד"ל באזור הביטחון וצמצם את הכוחות במוצבים בגזרה. פעילות צה"ל הפכה בעיקר להגנתית: החזקת המוצבים, סיורים ומארבים לבלימת חדירות. ננקטו גם פעולות של פשיטות, הפעלת חיל האוויר ופגיעה במנהיגי החזבאללה.

רצועת הביטחון הרחיקה את צפון ישראל מטווח הקטיושות, אם כי אלה לא הסתיימו לגמרי. השהות בלבנון חשפה את חיילי צה"ל וחיילי צד"ל לעימותי גרילה קשים עם אנשי חזבאללה שהתעצמו והתמקצעו, וצה"ל התקשה לתת להם מענה הולם. שני אירועים מרכזיים בשנים אלו היו מבצע דין וחשבון, בשנת 1993, ומבצע ענבי זעם בשנת 1996.

מחיר הדמים ההולך וגובר ששילם צה"ל על השהות ברצועה הוביל ללחץ ציבורי גובר לפינויה, כמו זה של ארגון "ארבע אמהות". בין האירועים שהגבירו את הלחץ הציבורי לפינוי היו אסון השייטת, אסון המסוקים, הקרב על הבופור ונפילתו של מפקד יחידת הקישור ללבנון, תא"ל ארז גרשטיין.

ב-24 במאי 2000, בעקבות הוראתו של ראש הממשלה, אהוד ברק, נסוג צה"ל מלבנון, לאחר 18 שנות שהייה שם. נסיגת צה"ל מדרום לבנון נעשתה מתוקף הבטחת בחירות שנתן ברק לפני היבחרו לתפקיד ראש הממשלה, ולפיה אם ייבחר לתפקיד יסיג את צה"ל מ"רצועת הביטחון" בתוך שנה. ההחלטה לבצע את המהלך באורח חד-צדדי, ללא הסכם עם סוריה או לבנון, הייתה פועל יוצא של כישלון המשא ומתן לשלום שניהל ברק עם סוריה בחודשים שקדמו לנסיגה. מערכת הביטחון, שתמכה ברובה בהשגת הסדר מדיני עם הסורים ונסיגה מדרום לבנון בחסות הסדר מעין זה, התנגדה התנגדות חריפה ליציאה חד-צדדית של צה"ל, בלא ערובות או הבנות לגבי הריבון בדרום לבנון בעקבות נסיגה כזו. החשש הרווח היה, כי נסיגה ללא הסדר תוביל למציאות בה ישתלט חזבאללה על האזורים המפונים תוך ביצוע פיגועים באופן יומיומי נגד היישובים הישראליים לאורך הגבול. באמ"ן היו מי שסברו כי מדובר במתכון ודאי להידרדרות שתוביל למלחמה עם סוריה.

מלחמת לבנון הייתה הראשונה שבה חלחלה הסרבנות המצפונית לדרגים גבוהים כמו במקרה של אל"מ אלי גבע, מפקד חטיבה שסירב לפקד על חייליו להמשיך במבצע אך הסכים להשתתף כחלק מהכוח הלוחם, והודח. עם תחילת המלחמה הוקמה תנועת הסרבנות "יש גבול", על ידי חיילי מילואים שסירבו לשרת בשטח לבנון. בשלב מאוחר יותר הוקמה תנועת ארבע אמהות, לאחר אסון המסוקים שבו נהרגו 73 חיילים. תנועת ארבע אמהות והוויכוח הציבורי שנוצר בעקבות פעילותה, תרמו אף הם ליציאת צה"ל מלבנון בשנת 2000.

מדוע עוררה מלחמת לבנון מחלוקת קשה בחברה הישראלית?

האם תופעת הסרבנות עלולה להוות סכנה לדמוקרטיה או שהיא לגיטימית כחלק מעקרונות הדמוקרטיה?

צוות הדרכה אלון הגליל
ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

רצח יצחק רבין ז"ל

רצח יצחק רבין הוא רצח פוליטי שאירע ב-4 בנובמבר 1995 (י"ב בחשוון ה'תשנ"ו) בתל אביב. הרצח בוצע בתום עצרת תמיכה בהסכמי אוסלו כשהרוצח, יגאל עמיר, ירה בראש הממשלה יצחק רבין והרגו.

לרצח היו השלכות רבות על המצב הפוליטי בישראל, והוא אף תואר כנקודת שבר ביחסים בין ימין ושמאל במדינת ישראל.

התקופה שלאחר חתימת הסכמי אוסלו הייתה תקופה סוערת במדינה. טבח מערת המכפלה וגל של פיגועי התאבדות בישראל בשנים 1994-1995, שבהם נהרגו עשרות אנשים, עוררו קרע חריף בין ימין ושמאל. מסע ציבורי נרחב נוהל נגד הממשלה ויצחק רבין, שעמד בראשה. דוברי הימין בכנסת טענו כי הממשלה אינה לגיטימית, ומתחו עליה ביקורת חריפה. הפגנות רבות נערכו בכל רחבי הארץ - הפגנות מאולתרות שאורגנו בזירות פיגועים מיד לאחר התרחשותם, והפגנות שבהן נחסמו כבישים וצמתים. מפגינים קראו "רבין בוגד" ו"רבין רוצח", וכרזות המציגות את רבין עטוי כאפיייה ומחבק את ערפאת נתלו ברחבי הארץ והונפו בהפגנות ימין. בעקבות ההפגנות התקיימה ישיבת ממשלה שבה נידונה האפשרות להעמיד לדין את מי שמתיר את דמו של ראש הממשלה ומסית לפגוע בו באופן פיזי. באוגוסט 1995 חסם אוהד ברט, מדריך בבני עקיבא ולימים מועמד של האיחוד הלאומי-מפד"ל לכנסת את מכוניתו של השר לאיכות הסביבה יוסי שריד תוך כדי נסיעה, ואף עשה תנועות מגונות לעבר השר.

בעקבות ההתקדמות בתהליך אוסלו וחתימת הסכם ביניים נוסף, שהעניק לפלסטינים שלטון עצמי בערים הפלסטיניות הגדולות ובעוד כ-450 כפרים בגדה וברצועה, המדינה שוסעה במחלוקת פנימית עזה. ב-2 באוקטובר נערך טקס פולסא דנורא מול ביתו של רבין בירושלים. בליל הדיון על הסכמי אוסלו ב' התקיימה הפגנת רבבות בכיכר ציון בירושלים, שם נאמו ראשי מפלגות הימין. במהלך ההפגנה נשמעו קריאות "בדם ואש את רבין נגרש" ו"מוות לרבין" וכן נשרפו תמונותיו של רבין. בתום ההפגנה, כמה מאות מהמפגינים צעדו מהכיכר לכנסת ושם השתוללו באלימות, ניסו לפרוץ לרחבת הכנסת, והרסו את מכוניותיהם של שרי הממשלה וחברי הקואליציה. יו"ר הכנסת, שבח וייס שלל מחבר הכנסת חנן פורת את זכות הדיבור במליאה בשל המהומות שהתחוללו בחוץ והורידו מהדוכן בצעקות "תרגיע את האנשים שלך שם שבחץ".

בשמאל היו שהתריעו מפני פגיעה ברבין על ידי פעילי ימין קיצוני. למשל, אריה כספי כתב בעיתון "הארץ" שבועיים לפני הרצח: "רבין בוגד" הוא ביטוי שיכול להביא מישהו מהמאזינים של הימין לחסל את החשבון עם הבוגד. כל מי שמשמש בביטוי יודע זאת." אל מול האשמות וחששות אלה היו בימין שהאשימו את השמאל בפרובוקציה ובניסיון לסתימת פיות.

כמשקל נגד להפגנות הימין ארגנו תנועות השמאל הפגנה גדולה לתמיכה בממשלה וברבין, תחת הכותרת - "כן לשלום, לא לאלימות", הפגנה שבסופה נרצח רבין.

הרצח אירע אור לי"ב בחשוון התשנ"ו, בשעה 21:42, בכיכר מלכי ישראל בתל אביב, בתום עצרת תמיכה בהסכמי אוסלו תחת השם "כן לשלום, לא לאלימות". העצרת הסתיימה בביצוע "שיר לשלום" שבו השתתף גם רבין; הדף ובו מילות השיר, שנותר בחולצתו של רבין והוכתם בדמו, הפך מאוחר יותר לאחד מסמלי האירוע.

בעת שצעד מהמדרגות היורדות מן הכיכר אל עבר דלת מכוניתו הפתוחה, מלווה במאבטחיו, אנשי היחידה לאבטחת אישים, נורו לעבר יצחק רבין שלוש יריות. שתיים פגעו ברבין, שלא לבש אפוד מגן, ואחת במאבטחו יורם רובין. רבין הוחש אל מכוניתו והובל למרכז הרפואי תל אביב, שם נפטר מפצעיו כעבור 40 דקות.

צוות הדרכה אלון הגליל ההדרכה בשמיים - החניכים בעננים!

הרוצח, יגאל עמיר, נעצר מיד במקום הרצח. הוא היה סטודנט למשפטים באוניברסיטת בר-אילן, ובעל אוריינטציה ימנית קיצונית. עמיר סבר שהסכמי אוסלו הם סכנה קיומית למדינת ישראל וקיווה שהרצח ימנע את מימושם; כמו כן ערך לפני הרצח מספר ניסיונות להתקרב לרבין על מנת לבחון את מעגל האבטחה סביבו. על פי הודאתו במשטרה לרצח קדמו שלושה ניסיונות כאשר הראשון שבהם היה בינואר 1995.

לאחר שהוכרז מותו של רבין, קרא מנהל לשכתו, איתן הבר, את הודעת הממשלה מחוץ לשערי בית החולים: "ממשלת ישראל מודיעה בתדהמה, בצער רב, וביגון עמוק על מותו של ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין, אשר נרצח בידי מתנקש, הערב בתל אביב. הממשלה תתכנס בעוד שעה, לשיבת אבל בתל אביב. יהי זכרו ברוך". ההודעה נוסחה בידי הבר בשיתוף עם שמעון פרס ומילותיה הראשונות, "ממשלת ישראל מודיעה בתדהמה", הפכו למטבע לשון, אשר שימש מאוחר יותר גם ככותרת ספר שעסק ברצח. את המילה "בתדהמה" הוסיף למעשה יוסי שריד, כאשר הבר שאל לדעתו על נוסח ההודעה הסופי.

בעקבות הרצח הוקמה ועדת חקירה ממלכתית בראשות נשיא בית המשפט העליון בדימוס מאיר שמגר ("ועדת החקירה לעניין רצח ראש הממשלה מר יצחק רבין ז"ל"). ב-28 במרץ 1996 פרסמה הוועדה את ממצאיה. היא מתחה ביקורת על תפקוד השב"כ בהגנת ראש הממשלה, אך שללה תאוריות קשר, שהועלו בחוגי הימין והשמאל.

על המהפך שחולל הרצח כתבה הוועדה:

מאז כינונה של מדינת ישראל היה כוחה בשילוב ובאיזון ההכרחיים בין טיפוח כוחה, לבין ההגבלות המוסריות שנטלה על עצמה. גאוותה של מדינת ישראל כדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון, הייתה בין השאר בכך שתופעות שליליות, כגון רצח פוליטי, אינן מצויות בתרבות הפוליטית שלה. ראינו את עצמנו משוחררים מלחצים של אלימות פנימית, שאפיינה לא אחת מדינות אחרות באזור. לא העלינו על דעתנו כי חשבונות פוליטיים או מחלוקות אידאולוגיות יוכרעו במדינת ישראל בלחיצה על ההדק. לא האמנו כי יישוב מחלוקות אידאולוגיות נמצא בטווח של ירייה. סירבנו להשלים עם המחשבה כי שפיכות דמים בין יהודים תהפוך להיות דרך שאיש או קבוצה, ויהיו קיצוניים ככל שיהיו, תתייחס אליה כאמצעי שניתן לנקוט בו במסגרת של מאבק פוליטי-אידאולוגי. האמנו כי כוחנו המוסרי יעמוד לנו לעצור את התהליכים השליליים.

שלוש יריות אקדח ב-4 בנובמבר 1995 שינו כליל את הנחות היסוד האמורות. מדינת ישראל שלאחר רצח ראש הממשלה מר יצחק רבין ז"ל, לא תשוב להיות מה שהייתה לפניו.

מדוע עוררו הסכמי אוסלו מחלוקת כה קשה בחברה הישראלית?

מהן הסכנות שבפניהן עמדה מדינת ישראל והחברה הישראלית בעקבות הרצח?

האם לדעתכם מקרה מעין זה יכול להתרחש שוב?